

4. Сковорода Г. С. Повне зібрання творів : у 2-х т. Київ : Наукова думка, 1973. Т.1 – 532 с. Т. 2 – 576 с.
5. Тейяр де Шарден П. Феномен человека / пер. с фран. Н. А.Садовского. Москва : Наука, 1987. 239 с.

Тетяна ПОДКОВЕНКО

*кандидат юридичних наук, доцент,
Західноукраїнський національний університет
м. Тернопіль, Україна
tpodkovenko@gmail.com*

АКСІОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ПРАВА

У сучасній філософії права відновився інтерес до аксіологічних проблем права. Основою для визнання існування цінності, проти скептичної аргументації, слід розглядати наш спосіб ставлення до світу. Людина не тільки описує (фіксує) існуючий стан речей, подій і процесів, а й сприймає речі навколо неї, які вона цінує найбільше, вважає цінними, значимими, необхідними. Невід’ємною умовою існування цивілізованого людського суспільства є право.

Проблема ціннісного підходу до права обумовлена з одного боку, природою людини та її ставленням до навколишнього світу, з іншого – змістом самого права, його людинотворчим потенціалом. Право є невід’ємною стороною життєдіяльності людини, яка наділена невід’ємними природними властивостями та якостями. Ці якості визначають внутрішній зміст права, його спрямованість на регулювання суспільних відносин.

Варто зазначити, що феномен цінностей є доволі складним утворенням, яке має безліч різних граней та форм прояву. Правова доктрина характеризує співвідношення права і цінностей через використання термінів, які чітко визначають лише непрямий ефект аксіології у формі обов’язкових правових норм. Право, однак, не тільки захищає певні цінності, виправдовується ними чи передбачає їх, а й безпосередньо вводить їх у свій власний порядок. Через те, що цей порядок визначається системністю, цінності також набувають певної впорядкованості та системності.

Аксіологічна позиція законодавця виражається і в окремих нормативних категоріях, насамперед правових принципах, програмних нормах і нормах, що утворюють цілісний комплекс, який називається правами і свободами людини. Кожен принцип, як обов’язкова правова

норма, набуває такого статусу через важливу роль, яку він відіграє в правовій системі.

Аксіологічна самостійність регулювання прав і свобод особи – принаймні у сфері основних прав – займає постійне місце у визначенні системи цінностей законодавця. Людська гідність, як основоположна, центральна цінність для прийнятого каталогу прав, стає, таким чином, найвищою правовою цінністю, а в певному ракурсі – найвищою цінністю. Цінності, що сфокусовані навколо людської гідності, – як у сфері особистих і політичних прав і свобод, так і у сфері економічних, соціальних і культурних прав – розглядаються як необхідні складові для реалізації основної мети: гарантування через право всебічного розвитку людської особистості.

Статус цінностей в праві можуть отримати різні факти та явища: матеріальні предмети і блага, існуючі суспільні відносини, людські вчинки, певні вольові феномени (мотиви, внутрішні побудження), ідеї, цілі, соціальні структури. Вони є правовими цінностями, оскільки лежать в основі права і правового порядку, виступають в якості ідеального обґрунтування норм права, закріплюються і оберігаються правовими нормами, складають ціль права та правових інститутів. В якості ідеалів вони пронизують суспільну правосвідомість і стають основним екзистенціалом права [2, с. 5]. Такими цінностями є свобода, рівність, справедливість, добро, благо та інші. Поряд з ними існують і специфічні правові цінності, такі як ідея права, норма, закон, порядок.

Усі зазначені цінності є передумовами виживання людства, вони мають значний енергетичний потенціал і слугують аксіологічними константами, що спрямовують усю правову діяльність людини [1, с.46]. Вони взаємопов'язані між собою й становлять цілісну систему. Нехтуючи справедливістю чи порушуючи принцип рівності не можливо гарантувати права та свободи людини.

Варто підкреслити загальнолюдський характер цінностей права, які право не тільки втілює в життя суспільства, а й захищає їх, створюючи певні гарантії, чіткі механізми захисту правових цінностей. За твердженням О.Бандури, «людина створила право для власних потреб, а отже, найвищою його цінністю (абсолютною цінністю, самоцінністю) є людина, її життя, свобода, відповідальність, гідність, власність, рівність, справедливість тощо» [1, с. 46].

Нам імponує думка відомого вітчизняного науковця Ю. Оборотова, який визначає в праві різні його аспекти та основоположні засади: «право – це історично зумовлена, морально обґрунтована і релігійно вивірена

легалізована ціннісно-нормативна система, розрахована на всезагальне визнання (легітимацію) і відповідну поведінку людей, організацій, соціальних спільнот, в якій використовуються процедури, формалізовані рішення і державний примус для попередження і вирішення конфліктів, збереження соціальної цілісності» [3, с.54]. Такий підхід автора демонструє не просто формально-догматичний підхід до права з метою розкрити нормативний та примусовий характер, а навпаки акцентує увагу на глибинному потенціалі права, його ціннісних основах, значимих для становлення людини як правової істоти. Такий підхід до права відображає історичні, релігійні, моральні, загальнолюдські цінності, їх істотну роль і прояв у життєдіяльності суспільства.

Таким чином, аксіологічною основою права є конституційне положення про те, що людина є найвищою соціальною цінністю. Ця основоположна засада зумовила закріплення та охорону правом загальновизнаних цінностей людської цивілізації, перелік яких поступово розширюється і розкриває все нові грані суспільного життя, без яких неможливе подальше існування людства (мир, свобода, справедливість, добро, гуманізм, демократія та інші). Ці цінності загальновизнані, загальнолюдські та є основою збереження людської цивілізації.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бандура О.О. Аксіологія права як складова філософії права. Філософські та методологічні проблеми права. 2015. № 1-2 (9-10). С. 45-55.
2. Горностаева Л. Г. Ценностный дискурс о праве : монография. Москва : РУСАЙНС, 2017. 166 с.
3. Оборотов Ю.М. Праворозуміння як аксіоматичне начало (постулат) права. *Право України*. 2010. № 4. С. 49-55.